

Roditeljska skrb i uzastopne obitelji

Winkler, Sandra

Source / Izvornik: **Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2017, VIII, 75 - 92**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:075323>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Dr. sc. Sandra Winkler*

RODITELJSKA SKRB I UZASTOPNE OBITELJI

U suvremenom svijetu nameće se potreba usklađivanja složenih obiteljskopравnih odnosa među osobama koje žive u uzastopnim obiteljima. Mnoga se otvorena pravna pitanja pojavljuju kad su u pitanju uzastopne obitelji, ali predmet ovog rada bit će isključivo razmatranje faktičkog i pravnog odnosa između djeteta i novoga bračnog ili izvanbračnog druga ili partnera njegova roditelja s ciljem prepoznavanja moguće potrebe pravnog uređenja tog odnosa. Stoga će se ponajprije nastojati razmotriti pojava socijalnog roditeljstva, a zatim prepoznati kad se javlja u kontekstu uzastopnih obitelji. Pojam socijalnog roditeljstva pokušat će se povezati i s postojećim pravnim modelima roditeljske skrbi poredbenom analizom različitih pristupa koji odgovaraju većoj ili manjoj sklonosti priznavanju socijalnom roditelju, uz de facto uloge, i pravne uloge u djetetovu životu. U nastavku rada analizirat će se hrvatski pravni okvir de lege lata te će se upozoriti na određene proturječnosti. Zatim će se ponuditi pravna rješenja nekoliko inozemnih sustava, s posebnim naglaskom na francusko rješenje zato što autorica smatra da bi se ono moglo koristiti kao primjer za unapređenje tuzemnih rješenja. Zaključno, autorica će predložiti moguća rješenja de lege ferenda.

Ključne riječi: roditeljska skrb, roditelj, dijete, uzastopne obitelji, obiteljsko pravo

1. UVOD

Malo je koja grana prava u posljednje vrijeme izložena promjenama nalik onima koje se događaju u obiteljskom pravu. Bilo da se promatra na nacionalnoj, europskoj ili čak globalnoj razini, obiteljsko pravo sve češće budi velik interes pravnih teoretičara i praktičara. Štoviše, obiteljski odnosi izazivaju interes široke javnosti.¹ Promjene u cjelokupnom društvu neminovno se reflektiraju na obiteljske odnose i na obiteljski život, stoga ne čudi što upravo ti odnosi, koji su po svojoj prirodi intimne naravi i privatnog karaktera, često dolaze pod reflektore javnosti. Prema učenju prof. Alinčić, obiteljski se odnosi stalno mijenjaju pa se kontinuirano propituje i potreba njihova pravnog preuređenja, a „promjene potiče pojava novih pojedinačnih i skupnih potreba i interesa koje društvo prepoznaje te štiti u određenom sustavu vrijednosti.“²

* Dr. sc. Sandra Winkler, docentica na Katedri za obiteljsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci (Assistant professor, Chair of Family Law, Faculty of Law, University of Rijeka): swinkler@pravri.hr.

¹ Bray, 1999, 210-218.

² Alinčić, 2007, 5.

Uzastopne obitelji zacijelo uvode promjene u strukturi društva.³ Treba se upitati slijedi li tim novim oblicima obiteljskog života neophodnost pravne zaštite novih pojedinačnih i skupnih potreba i interesa koji iz njih proizlaze, a još je prije nužno prepoznati koje bi bile te konkretne potrebe. U nastavku će se pokušati analizirati tek jedan aspekt, odnosno pitanje potrebe ili suvišnosti pravnog uređenja odnosa između novog bračnog druga, izvanbračnog druga ili partnera roditelja s jedne strane i djeteta s druge. Složenost tog pitanja proizlazi *prima facie* iz samog naslova ovog rada: roditeljska skrb i uzastopne obitelji. Ta dva pojma zajedno gotovo da čine oksimoron: s jedne strane roditeljska skrb upućuje na jedan od normiranih obiteljskopравnih instituta koji se povezuje s prilično dugim periodom života roditelja i djece⁴, a s druge je strane društvena pojava uzastopnih obitelji koje se odnose na više vremenskih intervala tijekom kojih iste osobe mogu uzastopno biti članovi različitih obitelji. Pitanje povezivanja tih pojmova te razmatranja pravnog uređenja roditeljske skrbi u slučaju postojanja uzastopnih obitelji u cijelosti izražava poteškoće pravnog normiranja emocionalnih veza i distingviranja onog što se treba pravno štititi i onog što nije potrebno zakonom urediti. Ubrzane promjene obiteljskih odnosa upozoravaju na heterogenost i različitost pravnih pristupa, a raznovrsnost obiteljskopравnih odnosa dovodi do teškoće prepoznavanja fokusa obiteljskopравnog uređenja.⁵

U ovom će se radu pokušati analizirati pitanje ostvarivanja roditeljske skrbi u uzastopnim obiteljima imajući na umu da se u današnjici dijete nalazi u središtu (jedne ili više) obitelji, odnosno da je danas dijete fokus obiteljskog prava. Kad bismo proveli povijesno obiteljskopравno istraživanje, podsjetili bismo se kako je nekoć sve kolalo oko braka pa kasnije i oko *de facto* zajednica, dok se tek u posljednje vrijeme u fokusu interesa nalazi dijete. Možda bi se toj konstataciji moglo proturječiti tvrdeći da se o pravima djeteta raspravlja već desetljećima. Međutim, nekoliko desetljeća doista je kratko razdoblje u odnosu na vrijeme provedeno u proučavanju braka ili drugih pravnih odnosa afektivne prirode među odraslima. Razvidno je kako se u današnjici bilježi pedocentrični pristup u tumačenju i unapređenju obiteljskog prava.⁶ Konvencija o pravima djeteta iz 1989. predstavlja kamen temeljac u zaštiti dječjih prava, a hrvatsko je zakonodavstvo, kao, uostalom, i većina europskih pravnih sustava, posve usklađeno s tim pravnim rješenjima.⁷ Mnogo se učinilo glede unapređenja dječjih prava i u društvu i u obitelji, na nacionalnoj, europskoj i globalnoj razini. Međutim,

³ Alinčić, 1994, 233.

⁴ Općenito o razvoju instituta roditeljske skrbi v. Hrabar, 2012, 13-30.

⁵ d'Angelo, 2014, 217-228.

⁶ Za sveobuhvatnu analizu razvoja dječjih prava v. Hrabar, 1994; Hrabar, 2016, 13-37.

⁷ Konvencija o pravima djeteta, Sl. l. SFRJ 15/90, NN -MU, 12/93, 20/97, 4/98, 13/98. Upućuje se na The Rights of the Child in a Changing World, 25 Years after the UN Convention on the Rights of the Child, Cvejić Jančić, O. (ur.), Springer International Publishing Switzerland 2016., a unutar ove publikacije, glede stanja u hrvatskom zakonodavstvu na: Hlača; Winkler, 2016, 83-96.

afirmaciju tih prava slijedi potreba njihova konkretnog ostvarivanja, osobito uvažavanjem djetetova mišljenja u svim životnim situacijama koje se na njega odnose te stvaranja procesnopravnog okvira koji je djeci prijateljski.⁸ U konačnici, na putu potvrđivanja dječjih prava nalazi se i pitanje usklađivanja tih prava s novonastalim društvenim promjenama koje utječu na obiteljske odnose. Pokušat će se stoga razmisliti o položaju djeteta u uzastopnim obiteljima te razmotriti koja bi pravna rješenja u tom kontekstu bila u najboljem interesu djeteta.

S tim je u vezi podatak da je broj razvoda u konstantnom porastu kao i broj novih (drugih) brakova u većini država Europske unije.⁹ No, tek se u posljednje vrijeme intenzivnije razmišlja o uređenju kompleksnih pravnih pitanja koja se pojavljuju nastankom uzastopnih obitelji. To se tumači tako da se u većini sustava nastavlja razmišljati u duhu postojanja jedne nukleusne obitelji: roditelji i njihova zajednička djeca – zauvijek. Srećom, ima mnogih takvih priča, no postoji i nezanimljiv broj novih obitelji koje nastaju nakon završetka jedinstva ranijih obitelji. Te nove obiteljske zajednice nose „breme“ ranijih iskustava i kompleksnost odnosa u kojima postoje prethodni partneri, djeca iz ranijih brakova ili *de facto* zajednica i eventualna zajednička djeca nove obitelji.¹⁰

Nastojat će se stoga prepoznati problematika usklađivanja složenih obiteljskopравnih odnosa među osobama koje žive zajedno, a da pritom ne pripadaju nužno istoj obitelji, odnosno potječu iz neke ranije nukleusne obitelji. Cilj je upozoriti na različite teorije definiranja položaja članova uzastopnih obitelji u europskoj pravnoj literaturi te prepoznavanja nositelja roditeljske skrbi. Također će se nastojati istaknuti pravna pitanja koja proizlaze iz pojedinačnih različitih teorija koje se zagovaraju, a u konačnici će se pokušati odgovoriti na nekoliko pitanja o mogućem unapređenju domaćeg sustava u svjetlu postojećih inozemnih obiteljskopравnih modela, a sve to s ciljem pronalaženja pravnih rješenja koja bi bila u najboljem interesu djeteta. U ovom se radu neće razmatrati situacije koje predviđaju posvojenje od treće osobe kao oblik zamjene roditelja koji na to pristaje ili ne ostvaruje roditeljsku skrb. Mnogo je više situacija kad će se sukobiti ona osoba, novi bračni, izvanbračni drug ili partner koji *de facto* živi s djetetom i onaj roditelj koji ne živi s njim, a titular je roditeljske skrbi. Upravo kako bi se razjasnile i pravno uredile takve životne situacije, potrebno je početi od razmatranja pojma i pojave socijalnog roditeljstva u poredbenom pravu.

⁸ U tom pogledu v. *Hrabar*, 2013, 53-71.; *Korać Graovac*, 2013, 45. *et seq.*; *Majstorović*, 2016, 39-62.

⁹ V. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU (10.10. 2017).

¹⁰ U tom pogledu v. *Loehning*, 2015. Autor već u samom naslovu ističe kako su nekoć roditelji imali mnogo djece, a sada djeca imaju mnogo roditelja.

2. UZASTOPNE OBITELJI I POJAM SOCIJALNOG RODITELJSTVA

Pojam socijalnog roditeljstva uzet će se u obzir samo djelomično, odnosno radi razumijevanja funkcioniranja uzastopnih obitelji. Naime, socijalno bi roditeljstvo tražilo detaljniju analizu kad bi se uzela u obzir svaka pojedinačna životna situacija u kojoj bi se taj pojam mogao pojaviti.¹¹ Osnovna razlika koja se otkriva unutar razmatranja socijalnog roditeljstva odnosi se na činjenicu nastaje li tzv. socijalno roditeljstvo zbog zajedničkog „projekta roditeljstva“ planiranog *ab origine* ili pak je riječ o faktičnoj ulozi koju određena osoba preuzima ulazeći u nečiji „projekt roditeljstva“, a koji tek kasnije odluči dijeliti s drugom osobom.¹² U uzastopnim obiteljima „treći“, tzv. socijalni roditelj, pojavljuje se eventualno kasnije.¹³ Naime, kod uloge novog bračnog druga, izvanbračnog druga ili partnera roditelja u uzastopnim obiteljima nedostaje ideja *ab origine* roditeljstva jer obitelj proizlazi iz disgregacije ranije obitelji.¹⁴

Dihotomija između društvene uloge i pravnog statusa nove osobe s kojom dijete iz prethodnog braka ili izvanbračne zajednice živi otvara mnoga pitanja.¹⁵ Ta osoba nedvojbeno može utjecati na dijete i onda kad dijete ima oba roditelja, čak i onda kad oni i dalje imaju zajedničku roditeljsku skrb. S tim u vezi postoji gradacija situacija u kojima se može postaviti pitanje uloge novoga bračnog ili izvanbračnog druga ili novog partnera roditelja koji nerijetko postane vrlo blizak s djetetom i zasigurno doprinosi njegovu sazrijevanju i utječe na njega. Misli se, primjerice, na odgoj, na odrastanje te na razvoj osobnosti djeteta kao i na svakodnevna pitanja koja se tiču kontakata s institucijama poput škole, vrtića, bolnice itd. Također, postavlja se pitanje diskriminacije među braćom i sestrama, polubraćom i polusestrama te djecom svakog od novih bračnih drugova, izvanbračnih drugova ili partnera koja nisu zajednička djeca obaju roditelja, a koji svi zajedno žive u novoj obitelji. Nadalje, misli se na pitanje sukoba između onog roditelja koji ne živi s djetetom, a ostvaruje roditeljsku skrb, i osobe koja živi s djetetom, a u pravnom smislu nema legitimitet poduzimati nikakvu radnju koja se odnosi na ostvarivanje roditeljske skrbi nad djetetom jer je njegov odnos s djetetom u tom pogledu isključivo faktičke prirode. Međutim, često upravo osoba koja nema nikakvu pravnu poveznicu, odnosno koja se *ipso iure* smatra

¹¹ Britz, 2014, 169-173.

¹² Doslovno je preveden izraz *progetto genitoriale* često korišten u inozemnoj pravnoj literaturi. Više o tome u: Cordiano, 2012, 6. (17.10.2017).

¹³ They, 2002, 27. Autorica ističe kako povijest uzastopnih obitelji neminovno uključuje vrijeme prije nastanka obitelji, odnosno vrijeme kad su neki od članova sadašnje obitelji živjeli u drugoj obitelji.

¹⁴ Cordiano, 2012, 6.

¹⁵ Valja istaknuti da u mnogim inozemnim pravnim sustavima dijete i socijalni roditelji nisu povezani tazbinskim srodstvom (kad je u pitanju novi bračni drug). S obzirom na to da je hrvatski pravni sustav među onima koji ih (kad je riječ o novom bračnom drugu) smatra tazbinskim srođnicima, smatralo se oportunim istaknuti kako su često dijete i socijalni roditelji u poredbenom pravu povezani isključivo faktičnom emocionalno vezom.

potpunim strancem u odnosu na dijete, poduzima mnoge svakodnevne radnje koje se na njega odnose. Kad se to pitanje poveže s ostvarivanjem najboljeg interesa djeteta i kad se razmisli da su mnogi subjekti, koji nisu roditelji, pozvani intervenirati za dobrobit djeteta (odgojitelji, učitelji, zdravstveni djelatnici...), potrebno je u pravnom smislu pokušati kvalificirati položaj novih partnera roditelja u odnosu na djecu njihovih bračnih drugova, izvanbračnih drugova ili partnera. Jedan je od osnovnih problema razlučiti između svakodnevnih pitanja (o kojima disjunktivno odlučuje onaj roditelj s kojim dijete živi) i ozbiljnih pitanja koja zahtijevaju zajedničku odluku obaju roditelja (primjerice, prebivalište djeteta) te shvatiti ima li u bilo kojoj od tih situacija taj „treći“ subjekt bilo kakvu pravno relevantnu ulogu u kontekstu ostvarivanja roditeljske skrbi. Posljedično se postavlja pitanje isključivanja trećega, novoga bračnog druga ili partnera roditelja onda kad se njegovoj uključenosti (čak samo faktičnoj) protivi roditelj s kojim dijete ne živi. Osobito se postavlja pitanje zaštite najboljeg interesa djeteta, odnosno prepoznavanja najboljeg interesa djeteta ako se stvori afektivan afinitet s obzirom na to da bi se moglo tvrditi da subjekt koji živi s djetetom može prepoznati određene potrebe djeteta bolje od roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb, ali ne živi s djetetom.

Sva ta hipotetski postavljena pitanja, a koja bi mogla biti mnogo šire zamišljena, upozoravaju na potrebu proučavanja trendova pravnog uređenja fenomena tzv. socijalnog roditeljstva, a referentni se okvir potražio u različitim inozemnim pravnim rješenjima. Načelno postoje tri različita modela koji se zagovaraju u Europi: 1) pristup isključenosti; 2) zamjenski pristup; 3) pristup uključenosti.¹⁶

Prema pristupu isključenosti ulogu treće osobe, odnosno tzv. socijalnog roditelja nikad se ne može smatrati pravno relevantnom.¹⁷ Riječ je o pristupu koji, primjerice, zagovaraju pravni poredci Italije i Španjolske, a koji se temelji na stajalištu da genetski, odnosno biološki faktor ima uvijek primat nad bilo kakvom socijalnom kategorijom.¹⁸

Drugim riječima, to znači da novi bračni drug, izvanbračni drug ili partner roditelja nema nikakvu ulogu u ostvarivanju roditeljske skrbi nad djetetom svoga novog bračnog ili izvanbračnog druga ili partnera. Naime, u tim sustavima isključivo pravni status roditelja legitimira poduzimanje odluka koje se odnose na dijete. Konkretno, poveznica između bračnog druga i djeteta drugog bračnog druga može se ostvariti samo posvojenjem, no to je moguće samo isključivanjem onog drugog roditelja koji nema roditeljsku skrb.

¹⁶ *d'Angelo*, 2014, 221-225.

¹⁷ Zapravo, često se u doktrini, osobito onih pravnih sustava koji *de facto* prihvaćaju pristup isključenosti, on radije opisuje kao inertnost poduzimanja pravnih rješenja koja bi prepoznala važnost socijalnog roditeljstva. Tako v. *Cordiano*, 2012, 12.

¹⁸ *Cordiano*, 2012, 11.

Ergo, ako su oba roditelja živa te imaju roditeljsku skrb, isključivo oni mogu poduzimati bilo koju radnju koja se odnosi na dijete; svi su ostali subjekti isključeni iz tog odnosa.

Drugi se pristup razlikuje od prvog zato što djeluje posve oprečno, odnosno djeluje zamjenski. Naime, tzv. socijalni roditelj, odnosno novi bračni drug ili partner roditelja dobiva središnju ulogu u životu djeteta.¹⁹ Takav se pristup zagovara u pravnim poredcima poput nizozemskog i danskog, a temelji se na koncepciji roditeljske odgovornosti koja se mijenja u skladu s promjenama u sastavu obitelji s kojom dijete živi.²⁰ Genetski faktor nema više primat; u cijelosti ga zamjenjuje socijalni faktor. Zbog toga društvena uloga socijalnog roditelja ima primat nad genetskom poveznicom i posljedičnim biološkim roditeljstvom onog roditelja čija je uloga u djetetovu životu marginalna. *Rectius*, možda nije marginalna, ali roditelj koji ne živi s djetetom, iako ostvaruje roditeljsku skrb, ima ulogu koja se prema ovom pristupu smatra *minor*nom u odnosu na onu novog, socijalnog roditelja.

Oba navedena pristupa, premda dijametralno oprečna, dijele jedno obilježje: zagovaraju odnos roditelja i djece koji zadržava tradicionalnu ideju roditeljstva (odnos dvaju roditelja i djeteta/djece). Razlika je u tome što se u prvom slučaju ne daje nikakva težina ulozi novog bračnog ili izvanbračnog druga ili partnera roditelja djeteta, dok mu se u drugom slučaju daje tolika važnost da on zamjenjuje biološkog roditelja koji ne živi s djetetom.

Treći, i danas najčešći, pristup je uključenosti. To znači da je „treća osoba“, odnosno novi bračni drug, izvanbračni drug ili partner roditelja uključen u djetetov život i da se tu ulogu tzv. socijalnog roditelja u određenoj mjeri, koja varira od pravnog sustava do pravnog sustava, pravno kvalificira i normira.²¹ Osnovno pitanje koje se postavlja je koji je to stupanj uključenosti i kako se to konkretno odražava na klasično shvaćanje ostvarivanja roditeljske skrbi. Taj je pristup zaživio u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Švicarskoj. Zacijelo je riječ o zanimljivoj pristupu koji će se u nastavku teksta detaljnije analizirati pravnim rješenjima pojedinačnih poredbenih sustava koji ga zagovaraju. Premda ga dio proučene europske doktrine definira kao put novim, „višeroditeljskim“ odnosima, ipak smatramo da je ideja na kojoj počiva manje revolucionarna.²² Preciznije, držimo da je to najnovija i umjerenija tendencija kojom se nastoji uskladiti biološki faktor i nastanak novih *de facto* afektivnih odnosa između djeteta i te nove osobe koja je u njegovu životu, a nije mu roditelj. Stoga bi ga se moglo definirati kompromisnim pristupom koji proizlazi upravo iz korekcije dvaju

¹⁹ Cordiano, 2012, 14.

²⁰ Busnelli; Vitucci, 2013, 776.

²¹ Ferrer i Riba, 2014, 1249. Autor ističe pojam *participation* u smislu uključenosti socijalnog roditelja u život djeteta i potrebe definiranja na koji način treći sudjeluje u ostvarivanju roditeljske skrbi.

²² O tome v. Thery, 2002, 29-30.

ranije spomenutih pristupa, a zato je i najrecentniji. Pristup uključenosti počiva na ideji suradnje više osoba, odnosno na ideji asistiranja roditelju njegova novoga bračnog druga, izvanbračnog druga ili partnera prilikom ostvarivanja roditeljske skrbi. Ideja uključivanja novog partnera i pojam asistiranja ne impliciraju napuštanje one iste strukture roditeljske skrbi koju zagovaraju i ranije spomenuti pristupi isključivosti i zamjenski pristup, a to je odnos dvaju roditelja naspram djeteta/djece.

3. HRVATSKO ZAKONODAVSTVO

Hrvatsko je obiteljsko pravo još davno prepoznalo ulogu *maćehe* i *očuha* i posljedičnu obvezu uzdržavanja koja postoji pod određenim okolnostima, a koja je propisana člankom 288. Obiteljskog zakona.²³ Izričitim spomenom *maćehe* i *očuha* obiteljski je zakonodavac odavno pokazao osviještenost glede društvene uloge novog bračnog druga roditelja djeteta.²⁴ Maćeha i očuh te dijete njihova bračnog druga u tazbinskom su srodstvu. Štoviše, maćeha i očuh „preuzimaju socijalnu i psihološku ulogu drugog roditelja“, ali „prema hrvatskim propisima oni ne stječu roditeljsku skrb, tj. ne stječu nikakva prava iz roditeljske skrbi prema djetetu svog bračnog druga.“²⁵ S odmakom od toliko godina treba se zapitati je li potrebno ići korak dalje u normiranju tih odnosa. Je li i dalje dovoljno spominjati maćehu i očuha, a da ih se pritom ne stavlja u kontekst pravnog kvalificiranja njihova položaja kad je u pitanju ostvarivanje roditeljske skrbi nad djetetom njihova novog bračnog druga ili pak treba uzeti u obzir činjenicu da broj uzastopnih obitelji raste i da se sve više djece nalazi u središtu jedne ili više obitelji?

Važeći Obiteljski zakon ne uređuje pitanje uzastopnih obitelji i eventualne uloge tzv. socijalnog roditelja, odnosno ne unosi nikakve konzistentne novine u tom pogledu u odnosu na već poznata pravna rješenja. Zaključilo bi se da hrvatski zakonodavac ne smatra potrebnim normirati te nove obiteljske (ili *rectius* međuljudske) odnose, odnosno da je dovoljno povezati pastorka i maćehu i očuha na dosadašnji način, a da im se ne daje bilo kakvo pravo iz roditeljske skrbi. *Prima facie*, zaključilo bi se da ni u slučaju postojanja drugih oblika obiteljskog života, poput izvanbračnih zajednica ili životnih partnerstava, ne postoji potreba uređenja tog pitanja. Međutim, kad se pogleda u rješenja propisana Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog

²³ Obiteljski zakon NN 103/15.

²⁴ Valja podsjetiti da je odnos maćehe i očuha, s jedne strane, i pastorčadi, s druge strane, u kontekstu uzdržavanja nalazio pravno uređenje već u čl. 34. Osnovnog zakona o odnosima roditelja i djece, Sl. l. FNRJ 104, od 6. 12. 1947. (*Prokop*, 1966, 274. *et seq.*) kao i u Zakonu o braku i porodičnim odnosima NN 11/78, 27/78, 45/89, 59/90 (čl. 242); Obiteljski zakon NN 162/98 (čl. 218.); Obiteljski zakon, NN 116/03, 17/04, 136/04, 197/07, 57/11 i 61/11 (čl. 214); Obiteljski zakon NN 75/14 i 83/14 (čl. 288.) te Obiteljski zakon NN 103/15 (čl. 288.).

²⁵ Doslovno citiramo *Korać Graovac*, 2007, 456.

spola, konstatira se posve suprotno, odnosno da je zakonodavac itekako svjestan kompleksnosti tih odnosa jer ih je iscrpno regulirao ponajprije člankom 40., naslovljenim „Ostvarivanje roditeljske skrbi životnog partnera“.²⁶ Preciznije, čl. 40., st. 1. spomenutog zakona propisuje da „životni partner roditelja djeteta ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu, odnosno sadržaje roditeljske skrbi zajedno s roditeljima ili umjesto roditelja na temelju odluke suda, u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.“ Dalo bi se zaključiti da je zakonodavac dijelom prihvatio pristup uključenosti, a možda i određene aspekte zamjenskog pristupa. Stavci 2. i 3. tog članka sadrže odredbe o povjeravanju roditeljske skrbi slične onim sadržanim u Obiteljskom zakonu pa će ih se malo kasnije analizirati.²⁷ Na kraju, u stavku 4. stoji kako je „životni partner koji ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu dužan ostvarivati ju u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na roditeljsku skrb i ostvarivanje roditeljske skrbi.“

Iz kombiniranog čitanja stavaka 1. i 4. spomenutog članka može se nedvojbeno zaključiti da životni partner roditelja (tj. onaj „treći“, novi partner djetetova roditelja) ima pravo ostvariti roditeljsku skrb, i to bilo uz roditelje ili pak umjesto jednog roditelja. Štoviše, Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola propisano je i pravo na ostvarivanje susreta i druženja nakon prestanka (toga novog) odnosa. Dapače, zakonodavac je uredio i partnersku skrb za slučaj da je drugi životni partner roditelja djeteta umro ili čak kad je drugi roditelj živ, ali nije poznat ili mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta.²⁸

Istovjetne odredbe koje bi priznavale bilo koju pravno kvalificiranu ulogu glede ostvarivanja roditeljske skrbi novom bračnom ili izvanbračnom drugu roditelja djeteta ne postoje u Obiteljskom zakonu. Tumačeći odredbe recentnijega obiteljskog zakonodavstva, mogu se – tek posredno – pronaći elementi koji upućuju na rješenja usmjerena prihvaćanju uključenosti trećih osoba. Valja prije svega podsjetiti da je taj pristup, koji bi mogao pokazivati elemente uključenosti trećih, prvenstveno posljedica toga da već niz godina maćeha i očuh imaju određeno priznanje u našem obiteljskom pravu. Nije stoga bilo teško na tragu najnovijih inozemnih trendova krenuti u daljnje reguliranje tog pitanja. Međutim, uključenost trećih, prema Obiteljskom zakonu, ima sasvim drugačiju *ratio* i snagu u usporedbi s čl. 40. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola. Prema ocjeni autorice, nijedna odredba iz

²⁶ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola NN 92/14

²⁷ Vidi *infra* 9-10.

²⁸ Riječ je o čl. 44. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola koji glasi: „Partnerska skrb, pod uvjetima utvrđenim ovim Zakonom, oblik je skrbi za maloljetno dijete koju može pružiti životni partner nakon smrti životnog partnera roditelja djeteta, a iznimno i za života životnog partnera roditelja djeteta ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta.“

Obiteljskog zakona ne može se definirati pandanom nekoj odredbi iz Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola: nijedna odredba izričito ne propisuje da novi bračni ili izvanbračni drug ima pravo ostvariti roditeljsku skrb. To donekle čudi jer bi se očekivalo da će zakonodavac, poštujući načelo jednakosti, istovjetno uložiti životnog partnera roditelja djeteta također pravno urediti ulogu novoga bračnog ili izvanbračnog druga roditelja djeteta s kojim živi kao i da će jednako zaštititi svako dijete te pokušati u njegovu najboljem interesu pravno urediti njegove novonastale afektivne odnose pri nastanku nove obitelji.

S obzirom na to da Obiteljski zakon ne propisuje izričito da novi bračni ili izvanbračni drug ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb, što znači da oni ne stječu bilo koje pravo iz roditeljske skrbi prema djetetu svoga bračnog ili izvanbračnog druga, treba razmišljati mogu li se posredno određene norme tumačiti tako da tzv. socijalnom roditelju daju prava u ostvarivanju roditeljske skrbi.

Među brojnim člancima koji čine dio Obiteljskog zakona koji se bavi roditeljskom skrbi doimaju se relevantnim za ovo istraživanje čl. 102. i čl. 110. Članak 102. Obiteljskog zakona u svom 1. stavku propisuje da oba roditelja ili roditelj koji sam ostvaruje roditeljsku skrb mogu „svakodnevnu skrb o djetetu, uključujući smještaj, privremeno povjeriti osobi koja ispunjava pretpostavke koje su (...) propisane za skrbnika.“ Zatim u 2. stavku zakonodavac precizira da ako se svakodnevna skrb o djetetu povjerava na period dulji od trideset dana, „potpis roditelja iz stavka 1., ovog članka na izjavi mora biti ovjeren kod javnog bilježnika.“ Razvidno je da čl. 102. nigdje ne spominje novoga bračnog druga, odnosno maćehu ili očuha ili pak novoga izvanbračnog druga. *Prima facie*, te se odredbe čine slične čl. 40., st. 2. i 3. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, ali su posve drugačije. Preciznije, čl. 40., st. 2. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola glasi: „Oba roditelja zajednički ili roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb o djetetu u cijelosti, mogu ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu djelomično ili u cijelosti privremeno povjeriti životnom partneru ako ispunjava pretpostavke za skrbnika propisane posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi.“ Dočim stavak 3. istog članka propisuje: „Ako se roditeljska skrb o djetetu iz stavka 2. ovog članka povjerava na vrijeme dulje od trideset dana, izjava roditelja mora biti ovjerena kod javnog bilježnika.“ Dvije su osnovne razlike između spomenutih članaka: radnje koje se povjeravaju i adresati norme. Čl. 102., st. 1. Obiteljskog zakona odnosi se na povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu osobi koja ispunjava pretpostavke propisane za skrbnika, dok čl. 40., st. 2. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola jasno predviđa mogućnost povjeravanja roditeljske skrbi (a ne svakodnevne skrbi), i to ciljano životnom partneru ako on ispunjava pretpostavke propisane za skrbnika. Štoviše, ta posljednja norma ističe da se roditeljska skrb može povjeriti djelomično ili u cijelosti, što upućuje na poznavanje ranije spomenutih pristupa i mogućnost njihova kombiniranja.

Odgovarajuće odredbe dvaju zakona predviđaju da je radi povjeravanja svakodnevne skrbi trećoj osobi prema Obiteljskom zakonu te radi ostvarivanja djelomično ili u cijelosti roditeljske skrbi životnom partneru u periodu duljem od trideset dana potreban potpis roditelja ovjeren kod javnog bilježnika. S time u vezi valja istaknuti da nije posve jasan čl. 102., st. 2. Obiteljskog zakona jer spominje potpis na izjavi, a da se nigdje ranije nije pojasnilo o kakvoj je izjavi riječ. Konkretno, nije jasno je li to uopće pisana izjava kad je riječ o slučaju iz 1. stavka.

S obzirom na to da čl. 102. Obiteljskog zakona ne spominje izričito novoga bračnog ili izvanbračnog druga roditelja djeteta, pokušalo se potražiti odgovor u čl. 110. istog zakona. Taj članak uređuje uvodno opisane situacije, odnosno situacije u kojima jedan roditelj samostalno donosi odluke u vezi s djetetom iako ostvaruje roditeljsku skrb zajedno s drugim roditeljem s kojim dijete više ne živi. Konkretno, s ciljem odgovaranja na pitanje postoji li u Obiteljskom zakonu neka odredba nalik onoj iz Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola koja uređuje ulogu tzv. socijalnog roditelja, pokušali smo istaknuti stavak 4. Ta odredba propisuje kako svakodnevne odluke iz stavka 1. „može donositi i član obitelji koji stanuje s djetetom uz pristanak roditelja.“ Držimo da se ta odredba može tumačiti tako da se među njih ubraja i tazbinski srodnik prvog stupnja, ali ne i izvanbračni partner s obzirom na to da izvanbračni drug roditelja nije u srodstvu s djetetom. Teško je shvatiti u čemu se sadržajno razlikuju čl. 102., st. 1. i čl. 110., st. 4., no može se zaključiti da se izrijekom novom bračnom ili izvanbračnom drugu ne daju nikakva prava iz roditeljske skrbi. Nasuprot tomu, životni partner roditelja djeteta ta prava uživa.

Razvidno je da različiti zakoni doneseni u vrlo kratkom vremenskom intervalu propisuju znatno drugačija rješenja glede ostvarivanja roditeljske skrbi u slučaju postojanja uzastopnih obitelji ovisno o tome je li novi socijalni roditelj životni partner roditelja djeteta, bračni drug roditelja djeteta ili pak njegov izvanbračni drug.²⁹

Nastojalo se potražiti objašnjenje te razlike u obrazloženjima uz Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona iz 2014. koji je vrlo sličan trenutno važećem Obiteljskom zakonu, a koja su mnogo detaljnija od teza koje su prethodile donošenju teksta iz 2015., kako bi se shvatilo zašto nije pružen veći prostor pravnom uređenju uloge socijalnog roditelja ako je on bračni drug ili izvanbračni drug roditelja djeteta. U obrazloženju se autori zakona pozivaju na razna Načela europskog obiteljskog prava (*Principles on European Family Law*), a to su načela 3:12 i 3:18 (oba se načela odnose na odluke o svakodnevnim pitanjima), dok nije spomenuto osnovno načelo 3:17.³⁰ Nadalje, spomenuto

²⁹ Uostalom, nerijetko svjedočimo različitim uređenjima određenih obiteljskopравnih instituta. Primjerice, često se s tim u vezi nudi primjer definicije izvanbračne zajednice. O tomu vidi više u: *Hrabar*, 2010, 41-48.

³⁰ Vidi *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*, Cambridge-Antwerp-Portland, 2007. Načela su također dostupna na: <http://ceflonline.net/> (10.10.2017).

načelo 3:18 nije u cijelosti uzeto u obzir zato što ono izričito spominje novog *partnera* roditelja djeteta, a ne općenito „treće osobe“.³¹

Prema mišljenju autorice načelo 3:17 ključno je jer upućuje istodobno na pristup zamjene ili na pristup uključenosti, a istovremeno očito upozorava da pristup isključenosti ne odražava potrebe pravnog uređenja uzastopnih obitelji.³² Ipak, ističući alternativno pristup uključenosti ili zamjenski pristup, jasno se šalje poruka da će pojedinačna nacionalna uređenja biti usklađena s pravnom tradicijom i kulturom svakoga pravnog poretka, što bi u tuzemnom pravnom poretku značilo eventualno prihvatiti pristup uključenosti. To kratko načelo (3:17) ujedno ističe da se prava iz roditeljske skrbi mogu povjeriti djelomično ili u cijelosti. Nema traga u Obiteljskom zakonu koji bi dao naslutiti da je zakonodavac razmišljao o djelomičnoj i dodatnoj ulozi socijalnog roditelja, što je upravo rješenje koje mnogi sustavi prihvaćaju, a koje bi bilo poželjno. Riječ je o ideji asistiranja novoga bračnog ili izvanbračnog druga roditelju u ostvarivanju roditeljske skrbi, što ne znači napuštanje tradicionalnog roditeljstva i favoriziranje „višeroditeljstva“. Opće je poznato da su PEFL-i (*Principles on European Family Law*) posve neobvezujući izvori *soft law* koji unatoč tomu utječu na pojedinačna zakonodavstva upravo zato što sadrže osnovne zaključke zajedničkih stajališta europskog kontinenta glede određenih obiteljskopравnih pitanja. Načela se temelje na analizi pojedinačnih nacionalnih izvješća s ciljem pronalaženja zajedničkih točaka.³³ Šteta je što se unatoč toj mogućnosti nije pokušalo unaprijediti propise Obiteljskog zakona dajući na važnosti socijalnim roditeljima. Odredbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, koje su stupile na snagu malo ranije u odnosu na važeći Obiteljski zakon, mogle su poslužiti kao primjer premda ima prostora za poboljšanje materije i u tom zakonu. Ovako rezultat nije samo to da Obiteljski zakon i dalje ne uređuje ulogu socijalnog roditelja u kontekstu ostvarivanja roditeljske skrbi, već i da različiti zakoni drugačije – ili čak oprečno – uređuju vrlo slične životne situacije. Ispada da je pravni sustav toliko fragmentaran da se gubi iz vidokrug a cijela slika što rezultira neprepoznavanjem novih društvenih pojava, a najgore je što se na taj se način nimalo ne vodi računa o najboljem interesu djeteta i o njegovu emocionalnom okruženju.

Moglo bi se zaključiti da životni partneri roditelja djeteta jedini mogu u hrvatskom pravnom sustavu djelomično ili u cijelosti uz oba ili čak umjesto jednog roditelja

³¹ Doslovno, načelo 3:18, naslovljeno *Decisions in daily matters*, glasi: *The parent's partner living with the child may take part in decisions with respect to daily matters unless the other parent having parental responsibilities objects*. Misli se na englesko značenje riječi *partner* koje ima šire značenje od asocijacije na životnog partnera istog spola.

³² Načelo 3:17 naslovljeno je *Exercise in addition to or instead of the parents*, a doslovno glasi: *A person other than a parent may exercise some or all parental responsibilities in addition to or instead of the parents*. Poziva se na načelo 3:17, *Ferrer i Riba*, 2014, 1249.

³³ O svrsi i načinu rada Komisije za europsko obiteljsko pravo v. *Boele-Woelki*, 2014, 17-28.

ostvarivati sadržaj roditeljske skrbi; dok maćeha i očuh, odnosno novi bračni drugovi roditelja djeteta dobivaju tek marginalno pravno priznanje svoje uloge statusom tazbinskih srodnika pa time imaju određena prava glede uzdržavanja, ali nikakav udio u roditeljskoj skrbi (a ništa od toga nije novina uvedena ovim novim zakonom). Na kraju treba konstatirati da izvanbračni drugovi nemaju apsolutno nikakvo priznanje i da oni doista ostaju u pravnom smislu „treći“ subjekti u odnosu na dijete: sve ostaje samo na faktičnoj razini emocionalne veze koja nema nikakve pravne konture. Postavlja se pitanje zašto postoje te razlike među različitim novim afektivnim partnerima roditelja. Bilo bi logično, koherentno, a nadasve pravedno da isti pristup postoji prema svima. Trenutačna pravna rješenja ne jamče jednak pristup i jednaku zaštitu prava djece koja odrastaju u uzastopnim obiteljima.

4. POREDBENA PRAVNA RJEŠENJA

Uloga socijalnog roditelja u uzastopnim obiteljima u pojedinačnim se europskim pravnim sustavima shvaća na vrlo raznovrsne načine. S obzirom na ranije spomenuta načela europskog obiteljskog prava koja se odnose na roditeljsku odgovornost, započela je usporedba pravnih poredaka na temelju nacionalnih izvješća dostavljenih Komisiji za europsko obiteljsko pravo koja nude jasnu sliku zagovaranih pristupa.³⁴ Ranije se isticalo da i dalje postoje neki pravni sustavi koji ne smatraju da bi trebalo pravno zaštititi ulogu socijalnog roditelja. Ipak, doimaju se zanimljivi sustavi koji zagovaraju pristup uključenosti, dok zamjenski pristup držimo neprikladnim u istoj mjeri kao i pristup isključenosti. Naime, oba pristupa, premda oprečnim stajalištima, isključuju jednu od emocionalnih figura koje čine djetetovo afektivno okruženje. Stručna literatura definira da to afektivno okruženje, koje se u uzastopnim obiteljima mijenja, čine mnogi različiti odnosi, tzv. „fluidni odnosi“.³⁵ Pritom se misli na afektivne međuljudske odnose koji su vrlo promjenjivih kontura. Stoga, kako bismo se vratili na početak i razlučili odnose koje vrijedi pravno zaštititi od onih koje nije potrebno urediti, valja prepoznati kad je i zašto potrebno zaštititi „fluidne odnose“.

Potrebno ih je zaštititi onda kad se ocijeni da su ti afektivni odnosi (*de facto* odnosi) značajni, odnosno da nisu prolazni ni površni.³⁶ Uostalom, naš je zakonodavac svjestan važnosti takvih odnosa jer u čl. 120. Obiteljskog zakona spominje „emocionalne odnose“.³⁷

³⁴ Pojedinačna su izvješća dostupna na <http://ceflonline.net/parental-responsibility-reports-by-jurisdiction/> (10.10.2017).

³⁵ Izraz se koristi u talijanskoj doktrini (*relazioni liquide*). Vidi *Cordiano*, 2012, 6.

³⁶ Detaljno o tomu u poredbenom pravu v. *Buzzelli*, 2012, 247. *et seq.* Autor ističe da se ne mogu smatrati značajnim bilo koji emocionalni odnosi, već isključivo oni koji su tolikog intenziteta da je očito da će utjecati na razvoj i sazrijevanje djeteta. Također v. *Rossi Carleo*, 2013, 110-112.

³⁷ Konkretno, misli se na čl. 120., st. 2. Obiteljskog zakona koji glasi: Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa imaju obostrano dijete i druge osobe ako su dulje vrijeme živjele u obitelji s djetetom, u tom se vremenu brinule o djetetu i s njim imaju razvijen emocionalan odnos.

Značajne afektivne odnose potrebno je zaštititi jer na taj se način poštuje i štiti temeljno pravo svakog čovjeka na obiteljski život prema čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.³⁸ Sudska praksa Suda u Strasbourgu jasno afirmira stav da se obiteljski život poima mnogo šire u odnosu na zakonska obiteljska rješenja, što u konačnici znači da se uzimaju u obzir i odnosi koji počivaju na faktičnim, emocionalnim i afektivnim faktorima.³⁹ Drugim riječima, shvaćanje obiteljskog života šire je od obiteljskih odnosa uređenih pojedinačnim zakonodavstvima. Uostalom, nove potrebe koje proizlaze iz novih društvenih pojava koje se reflektiraju na obiteljsko pravo, često pronalaze put k pravnom uređenju upravo zahvaljujući univerzalnosti temeljnih ljudskih prava.

Važnost takvih afektivnih odnosa i posljedičnu potrebu njihova uređenja prepoznali su mnogi sustavi, a osobito zanimljivim držimo rješenja ponuđena u francuskom i švicarskom pravu.

Francuski građanski zakonik (*Code civil*) člancima od 376. do 377.-3 uređuje pitanje povjeravanja roditeljske skrbi osobama različitim od roditelja.⁴⁰ Ponajprije valja istaknuti da roditelji ne mogu prenijeti roditeljsku skrb na neku treću osobu, a da o tome ne odluči sud specijaliziran za obiteljska pitanja koji će donijeti presudu. Preciznije, čl. 377. Francuskog građanskog zakonika propisuje da sud svojom odlukom može povjeriti u cijelosti ili djelomično ostvarivanje roditeljske skrbi trećoj osobi. Kao ni u hrvatskom pravu, ni u francuskom se zakonodavstvu ne spominje izričito da je riječ o novom bračnom ili izvanbračnom drugu, ali se zato izričito spominje povjeravanje roditeljske skrbi.⁴¹ Prema čl. 377. osoba koju sud može ovlastiti u ostvarivanju roditeljske skrbi može biti član obitelji, bliska osoba od povjerenja (*proche digne de confiance*) ili ustanove, odnosno javna tijela (slična našim centrima za socijalnu skrb). Zanimljivo je to što francuski zakonodavac spominje *bliske osobe od povjerenja*, s obzirom na to da taj izraz zasigurno može obuhvatiti tzv. socijalne roditelje. Za razliku od hrvatskog, prema francuskom rješenju roditelji mogu odrediti, a sud će to potvrditi, djelomično povjeravanje ili povjeravanje u cijelosti roditeljske skrbi trećoj osobi. Štoviše, člankom 377.-1 propisuje se mogućnost da roditelji ili roditelj dijele ostvarivanje roditeljske skrbi s trećom osobom.⁴² Ideja dodatnog nositelja roditelj-

³⁸ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN, MU, 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

³⁹ Rossi Carleo, 2013, 112. Vidi presudu Europskog suda za ljudska prava: *Moretti e Benedetti v. Italija* od 27. travnja 2010.

⁴⁰ V. Ferrand dostupno na: <http://ceflonline.net/parental-responsibility-reports-by-jurisdiction/> (10.10.2017), 1-9.; Fenouillet, 2013, 526. *et seq.*

⁴¹ Fenouillet, 2013, 530., objašnjava razlog reformiranja *Code civil* zakonom od 4. ožujka 2002., odnosno autor ističe da se na taj način želi maćehi i očuhu (*beaux-parents*) zakonski priznati odgojnu ulogu (*rôle éducatif*) u odnosu na dijete.

⁴² Tzv. *Délégation partage*. V. Cordiano, 2012, 19.

ske skrbi, koji može u cijelosti ili djelomično ostvarivati roditeljsku skrb, upućuje na prihvaćanje pristupa uključenosti.⁴³ Smatramo da je upravo ta ideja dijeljenja skrbi s trećom osobom s ciljem asistiranja roditelju djeteta ona koju bi trebalo razmotriti.

U nastavku francuskog izvješća ističe se kako su nedavno, nakon bračnih i izvanbračnih drugova, i istospolni partneri tražili i dobili od suda povjerenje dijela ili cijele roditeljske skrbi. Francusko rješenje doima se jednostavnijim i logičnijim od tuzemnog, prije svega zato što nema fragmentarnosti u rješenjima jer postoji jedan jedini propis koji regulira to pitanje (*Code civil*) u odnosu na sve treće osobe, za razliku od tuzemnog prava koje dvama zakonima – oprečnim rješenjima – uređuje to pitanje ovisno o tomu je li riječ o životnom partneru ili pak o bračnom ili izvanbračnom drugu.

Zanimljivo rješenje nudi također i čl. 299. švicarskoga Građanskog zakonika koji se odnosi na tzv. *beaux-parents*, odnosno maćehu i očuha. Članak je vrlo kratak i jezgrovit, a zapravo dopušta velike margine slobodne prosudbe sadržaja norme. U slobodnom prijevodu autorice, odredba glasi: „Svaki bračni drug dužan je drugom pružiti asistenciju prilikom ostvarivanja roditeljske skrbi u odnosu na njegovu djecu te je dužan predstavljati ga onda kad okolnosti to zahtijevaju.“ Postavlja se pitanje koji je značaj te asistencije. Izgleda da je riječ o dodatnoj ulozi koja je akcesorna glavnoj ulozi nositelja prava na roditeljsku skrb.⁴⁴ Moglo bi se zaključiti da je riječ o rješenju sličnom tuzemnom, uz zaštićeniji položaj maćeha i očuha koji su uključeni u život djece njihova novoga bračnog druga i, osim asistencije, mogu ih i zastupati u stvarima koje se odnose na roditeljsku skrb kad je to potrebno. Što se pak tiče izvanbračnih drugova i istospolnih partnera, švicarski zakonodavac, za razliku od francuskog, ne regulira te životne situacije i potrebe koje iz njih proizlaze.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Provedeno je istraživanje dovelo do spoznaje da je ostvarivanje roditeljske skrbi u uzastopnim obiteljima prilično složeno pravno pitanje koje ne nailazi na općeprihvaćeno rješenje u svim pravnim sustavima. Međutim, tijekom nekoliko desetljeća ta se društvena pojava iskristalizirala, a pojedinačni su zakonodavci shvatili potrebu njezina pravnog uređenja, odnosno kad je riječ o pravilima koja uređuju roditeljsku skrb, potrebu njihova preuređenja i moderniziranja postojećih rješenja. U današnjici socijalni roditelj ima važnu ulogu u obiteljskom životu djeteta svog novog bračnog druga, izvanbračnog druga ili životnog partnera. Napose, doktrina jasno ističe kad i zašto afektivni odnos između djeteta i treće osobe postaje relevantan. Većini je inozemnih pravnih sustava prilikom definiranja tog odnosa prioritetno zaštititi one

⁴³ Ferrand, 30.; d'Angelo, 2014, 224.; Rubellin Devichi, 2002, 61-67., 62.

⁴⁴ Busnelli; Vitucci, 2013, 776.; Cordiano, 2012, 22.

odnose koji su u najboljem interesu djeteta. Zacijelo nije u djetetovu najboljem interesu lišiti ga jednog od bioloških roditelja, što se zagovaralo (više u prošlosti negoli danas) zamjenskim pristupom. Bilo bi neoprezno zagovarati taj pristup, osobito kad postoji sustav obiteljskih normi poput sadašnjega hrvatskog sustava u kojem se hipotetski prilično jednostavno može dodijeliti roditeljsku skrb samo jednom roditelju.⁴⁵ S druge pak strane držimo da je isključujući pristup (koji daje primat biološkom faktoru) teško održiv jer nije odraz pravne kulture koja počiva na temeljnim postulatima konvencijskog prava. Naime, nije u najboljem interesu djeteta zanemariti faktički afektivni odnos koji nastaje između njega i novog bračnog ili izvanbračnog druga ili životnog partnera njegova roditelja onda kad je riječ o značajnom afektivnom odnosu. Tim više s obzirom na to da bi se u suprotnom moglo tumačiti da se ne poštuje djetetovo pravo na zaštitu obiteljskog života prema čl. 8. Europske konvencije.

Ranije se spominjalo da na ovo složeno pitanje treba odgovoriti polazeći od pedocentričnog pristupa jer eventualno novo rješenje služi težnji ostvarivanja djetetova najboljeg interesa.

Stoga bi se *de lege ferenda* predložilo prihvaćanje pristupa uključenosti koji je, uostalom, već dijelom usvojen u našem pravnom sustavu u Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola. Smatramo da bi bilo u skladu s trendovima koji već desetljećima postoje u hrvatskome obiteljskom pravu priznati pravno relevantnu ulogu socijalnom roditelju. Naime, bilo bi nužno ujednačiti pravno uređenje položaja socijalnog roditelja u Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola i u Obiteljskom zakonu jer je posve neopravdano da novi životni partner roditelja djeteta ta prava uživa, dočim novi bračni drug (maćeha ili očuh) tih prava nema. Nadalje, bilo bi potrebno razmisliti o uređenju tog pitanja kad je riječ o izvanbračnom drugu s obzirom na to da trenutno ne postoji nikakva naznaka da bi ta osoba mogla pravno urediti svoj položaj u odnosu na dijete, i to ni na koji način. Uvijek bi se *de lege ferenda* predložila dodatna intervencija koja bi reformirala već postojeća rješenja, uz pretpostavku da se ona prije usuglase ističući još jednom da bi u svim relevantnim zakonima pristup trebao biti onaj uključenosti, a ne zamjenski. Eventualno povjeravanje roditeljske skrbi trebalo bi, naime, proći ocjenu suda, a na takav bi se način, slično rješenju francuskog prava, strogom provjerom jamčila zaštita najboljeg interesa djeteta. Zaključno, smatra se da bi socijalni roditelj trebao asistirati biološkom roditelju u izvršavanju roditeljske skrbi, ali isto tako držimo da nije rješenje tipizirati njihov odnos i sadržaj. S tim u vezi ne smijemo zaboraviti na ranije spomenutu fluidnost tih odnosa koji zahtijevaju veliku moć adaptacije u svakoj pojedinačnoj situaciji.

U tom pogledu Carbonnier podsjeća kako „razvedeni bračni drugovi čine populaciju koja teži zaboravu vlastite prošlosti“, ali isto tako nastavno ističe da je potreb-

⁴⁵ Čl. 105. Obiteljskog zakona (naslovljen Samostalno ostvarivanje roditeljske skrbi).

no „ostati roditeljima i nakon prekida afektivnog odnosa.“ Roditelj treba pokazati zrelost priznavanjem određenih prava u ostvarivanju roditeljske skrbi i socijalnom roditelju, što znači priznati ulogu trećoj osobi u obiteljskom životu vlastitog djeteta ako je to u njegovu najboljem interesu.⁴⁶ Međutim, ta se zrelost ne može istinski ostvariti ako postoji mogućnost prilično jednostavnog uskraćivanja roditeljske skrbi jednom od bioloških roditelja. U suprotnom bi se zagovarani pristup uključenosti mogao pretvoriti *de facto* u zamjenski pristup. Zaključilo bi se da svaki daljnji pomak u afirmaciji pravnog položaja socijalnog roditelja neminovno počiva na sigurnom i stabilnom pravnom temelju zajedničke roditeljske skrbi bioloških roditelja djeteta koja bi trebala trpjeti tek rijetke iznimke.

LITERATURA:

1. Alinčić, M., (2007). Uvod u obiteljsko pravo. U: Alinčić *et al.* Obiteljsko pravo. Narodne novine. Zagreb. 3-15.
2. Alinčić M. (1994). Obitelj u obiteljskom zakonodavstvu. Rev. soc. polit. I. br. 3. Zagreb. 225-235.
3. Boele-Woelki, K., (2014). Obiteljsko pravo u Europi: prošlost, sadašnjost, budućnost. U: Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost. Pravni fakultet u Rijeci. Hrvatska udruga za poredbeno pravo. Rijeka. 17-28.
4. Bray, J. H. (1999). Stepfamilies: The Intersection of Culture, Context, and Biology. U: Monographs of the Society for Research in Child Development. Vol. 64. No. 4. Adolescent Siblings in Stepfamilies: Family Functioning and Adolescent Adjustment, Wiley. 210-218.
5. Britz, G., (2014). Biological and Social Parenthood, in Family Law and Culture in Europe. Intersentia. Cambridge-Antwerp-Portland. 169-173.
6. Busnelli, F. D.; Vitucci, M. C. (2013). Frantumi europei di famiglia, u Rivista di diritto civile 2. 769-787.
7. Buzzelli, D., (2012). La famiglia „composita“. Jovene editore Napoli.
8. Carbonnier, J., (1993). La famille. PUF. Paris.
9. D'Angelo, A., (2014). Re-Thinking Family Law: A New Legal Paradigm for Stepfamilies, in Family Law and Culture in Europe. Intersentia. Cambridge-Antwerp-Portland. 217-228.
10. Fenouillet, D., Droit de la famille, Dalloz, Paris, 2013.
11. Ferrer i Riba, J., (2014). Parental Responsibility. U: The Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Basedow, J., Hopt, K. J.; Zimmermann, R. (ur.) Oxford, vol. II. 1247-1252.
12. Hlača, N.; Winkler, S. (2016). The Rights of the Child: Croatian National Report. U: The Rights of the Child in a Changing World. 25 Years after the UN Convention on the Rights of the Child. Cvejić Jančić, O. (ur.) Springer International Publishing Switzerland. 83-96.

⁴⁶ Carbonnier, 1993.

13. Hrabar, D., (1994). Dijete – Pravni subjekt u obitelji. Zagreb.
14. Hrabar, D. (2010). Izvanbračna zajednica – neka otvorena pitanja. Hrvatska pravna revija br. 2. 41-48.
15. Hrabar, D. (2012). Razvoj instituta roditeljske skrbi u hrvatskoj obiteljskopravnoj povijesti. U: Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb. Rešetar, B. (ur.) Osijek. 13-30.
16. Hrabar, D., (2013). Prava djece u Europskoj uniji – pravni okvir. U: Europsko obiteljsko pravo. Korać Graovac, A.; Majstorović, I. (ur.) Narodne novine. Zagreb. 53-71.
17. Hrabar, D., (2016). Uvod u prava djece. U: Prava djece. Multidisciplinarni pristupi. Hrabar, D. (ur.) Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 13-37.
18. Korać Graovac, A., (2007). Uzdržavanje. U: Alinčić *et al.* Obiteljsko pravo. Narodne novine. Zagreb.
19. Korać Graovac, A., (2013). Povelja o temeljnim pravima EU-a i obiteljsko pravo. U: Europsko obiteljsko pravo. Korać Graovac, A.; Majstorović, I. (ur.) Narodne novine. Zagreb. 25-51.
20. Loehning, M. (2015). Früher hatten Eltern viele Kinder, heute haben Kinder viele Eltern - Zum Wandel des Familienbildes unserer Rechtsordnung, Nomos, Schriften der Juristischen Studiengesellschaft Regensburg e.V. Baden-Baden.
21. Majstorović, I., (2016). Europski obiteljskopравни sustav zaštite prava djece. U: Prava djece. Multidisciplinarni pristup. Hrabar, D. (ur.) Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 39- 62.
22. Prokop, A., (1966). Odnosi roditelja i djece. Zagreb.
23. Rubellin Devichi, J. (2002). Le seconde famiglie e il diritto francese. U: Nuove costellazioni familiari. Le famiglie ricomposte, Mazzoni, S. (ur.) Milano. 61-67.
24. Rossi Carleo, L. (2013). Genitori e figli nelle nuove famiglie. U: Genitori e figli: quali riforme per le nuove famiglie. Ipsoa, Wolters Kluwer. Milano. 99-116.
25. Thery, I. (2002). Le costellazioni familiari ricomposte: una questione sociale e culturale. U: Nuove costellazioni familiari. Le famiglie ricomposte. Mazzoni, S. (ur.) Milano. 13-32.

*

1. *Konvencija o pravima djeteta* Sl. I. SFRJ 15/90, NN- MU 12/93, 20/97, 4/98, 13/98.
2. *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* NN- MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
3. *Obiteljski zakon* NN 103/2015.
4. *Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola* NN 92/14.
5. *Obiteljski zakon* NN 75/14 i 83/14.
6. *Obiteljski zakon* NN 116/03, 17/04, 136/04, 197/07, 57/11 i 61/11.
7. *Obiteljski zakon* NN 162/98.
8. *Zakon o braku i porodičnim odnosima* NN 11/78, 27/78, 45/89, 59/90.
9. *Osnovni zakon o odnosima roditelja i djece* Sl. I. FNRJ 104, od 6. 12. 1947.

*

1. Principles on European family law regarding Parental Responsibility. www.ceflonline.com (10.10.2017).
2. National reports on parental responsibility www.ceflonline.com (10.10.2017).
3. Ferrand, F. National Report: France – Parental Responsibilities. 1.-39. <http://ceflonline.net/parental-responsibility-reports-by-jurisdiction/> (10.10.2017).
4. Cordiano, A. Funzioni e ruoli genitoriali nelle famiglie allargate e ricomposte: una comparazione fra modelli normativi e alcune riflessioni evolutive, dostupno na: www.comparazionedirittocivile.it. 1-23.(17.10.2017).

Summary

PARENTAL RESPONSIBILITY AND BLENDED FAMILIES

The requirements of the modern world impose the need to regulate the complex family relationships between persons who live in blended families. There are many open legal issues regarding blended families; nevertheless, this paper focuses exclusively on the analysis of the relationship between the child and the new spouse or partner of the child's parent, in its factual and legal dimension. It will first take into consideration the concept of the social parenthood in the context of blended families. Moreover, the purpose of the research is to relate the concept of the social parenthood to the existing legal models of parental responsibility, by comparing different approaches, which are more or less inclined to recognize not just de facto role, but also the legal position of the social parent in the child's life. In addition, the Croatian legal framework de lege lata will be analyzed, trying to point out some contradictions. Subsequently, the author will offer some solutions from other legal systems, paying particular attention to French solutions, which could be taken as a model to improve the Croatian solutions. Finally, the author offers possible de lege ferenda suggestions.

Key words: *parental responsibility, parent, child, blended families, family law*